

İbn Haldun Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Recep Şentürk, "Açık Medeniyet"i Anlatıyor:

"Batı Medeniyetinin İnsanlara Vereceği Bir Şey Kalmamıştır"

İnsanlar, din olmadığı zamanlarda da akıllarıyla bir toplumsal düzen inşa edebilirler. Bu toplumsal düzen adalet üzerine kuruluysa yaşar, adalet üzerine kurulmadıysa yaşamaz. İbn Haldun sanki akla dayalı ve dini dışlayan bir toplumsal düzen öneriyormuş gibi bir aşırı yorum yapıyor, söylediklerini saptırarak laikliğe İbn Haldun'da bir temel bulmaya çalışıyorlar.

İslam toplumlarında açık medeniyet, birbirini dışlayan değil destekleyen iki zeminde yükseliyor. Popper, açık toplum ile kapitalist toplumu kast ediyor. Ancak kapitalist toplum eğer başka medeniyetleri dışlıyorsa bu bir kapalı medeniyet olur. Açık medeniyet - kapalı medeniyet arasındaki farkın kriteri ötekine bakış, başka medeniyetlere yaklaşımdır. Peygamberimiz açık medeniyetin ilk ve en mükemmel modelini oluşturmuş ve tatbik etmiştir.

"Batı medeniyetinin insanlara vereceği bir şey kalmamıştır"

İbn Haldun Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Recep Şentürk, medeniyet kavramı konusunda, Türkiye'de akla ilk gelen isimlerinden. Sosyoloji alanındaki akademik çalışmalarının yanı sıra Uluslararası İbn Haldun Topluluğu'nun başkanlığını da yürüten Prof. Dr. Şentürk, 2010 yılında Timaş Yayınları tarafından yayımlanan Açık Medeniyet: Çok Medeniyetli Dünya ve Topluma Doğru başlıklı çalışmasıyla medeniyet konusuna dair yeni bir yaklaşım sundu. Prof. Dr. Recep Şentürk'le "açık medeniyet" yaklaşımından medeniyetler ittifakına, İbn Haldun'un toplum anlayışından İslam medeniyetinin günümüzdeki durumuna kadar pek çok konuya değindiğimiz bir söyleşi gerçekleştirdik.

"Açık Medeniyet"e geçmeden önce medeniyet deyince ne anlamalıyız sorusu ile başlamak istiyorum. Medeniyet eşittir toplumdur diyebilir miyiz yoksa her toplumun bir medeniyet iddiası yok mudur?

Medeniyet eşittir toplumdur ama toplum düzenleri farklı olduğu için her medeniyet başka bir toplumsal düzen ortaya koyar. Zaten medeniyet demek farklı toplumsal düzen demektir. Mesela İslam Medeniyeti demek İslami değerlere göre organize olmuş toplum, Hristiyan Medeniyeti demek Hristiyanlığın değerlerine göre organize olmuş toplum, Çin Medeniyeti Çin değerlerine göre organize olmuş toplum anlamına geliyor. İbn Haldun "medeniyet", "umran", "içtima-i beşeri" veya "içtima-i insani" kavramlarını kullanıyor ve bunların birbirine müteradif olduğunu söylüyor. İbn Haldun bütün mah-lûkatın, canlıların, toplum olarak yaşadığını ifade eder, bu toplum olmak ya ilhamîdir ya iradîdir. Hayvanlarda toplum hayatı ilhamîdir; Allah arılara, karıncalara, kuşlara, balıklara, aslanlara nasıl bir toplum düzeni kuracaklarını ve nasıl yaşayacaklarını ilham etmiştir. Bizim bugün içgüdü dediğimiz şeye İbn Haldun "ilhamî" ismini veriyor (aşlında bu daha güzel bir kavram, biz de belki bunu kullanmalıyız.)

Toplumsal düzen, ilhamî olarak yani içgü-düsel olarak hayvanlara veriliyor ama İbn Haldun, insanların ki iradîdir diyor. Çünkü insanlar kendi iradeleriyle o toplumsal düzenin nasıl olacağına karar veriyorlar. Mesela arılarda bir kraliçe arı var, karıncalarda bir kraliçe karınca var ve ona göre bir düzen kuruyorlar, bu düzen o cins için hep aynı oluyor. İnsanlar ise kendi iradeleri

ile karar verdikleri için sosyalist toplumsal düzen, kapitalist toplumsal düzen, İslami sosyal düzen gibi farklı farklı toplumsal düzenler ortaya çıkıyor. Burada da iradeye iki şey rehber olabiliyor; biri din, diğeri akıl. İbn Haldun diyor ki; insanlar, peygamberlerin olduğu yerde, dinin rehberliğinde toplumsal düzeni inşa ederler, peygamberlerin olmadığı yerde de akıllarının rehberliğinde toplumsal düzeni inşa ederler. İnsanlar, din olmadığı zamanlarda da akıllarıyla bir toplumsal düzen inşa edebilirler. Bu toplumsal düzen, adalet üzerine kurulmuşsa yaşar, adalet üzerine kurulmadıysa yaşamaz. Yani bir toplumsal düzenin başarılı olması ve yaşaması, dine dayalı olmasına veya akla dayalı olmasına bağlı değil, adaleti sağlayıp sağlayamamasına bağlıdır. O yüzden diyor ki; "Bir toplum küfürle yaşar, zulüm ile yaşayamaz." Tamamen kâfirlerden oluşan ama adalet üzerine dayalı bir toplumsal düzen varsa bu yaşar ama Müslümanlar tarafından kurulmuş olsa bile adalet yoksa o toplum çöker. Böyle bir kıstas koyuyor.

İbn Haldun'un toplumsal düzenin başarılı olmasının dine dayalı olmaması tespiti kimilerince yanlış yorumlanıyor...

Evet, bazıları bunu yanlış yorumluyor, İbn Haldun'un laik, akılla kurulan toplumlar yaşar dediğini söylüyorlar. Bazıları da buna, nasıl akılla toplum düzeni kurulabilir diye itiraz ediyorlar. İbn Haldun burada delil ola-

“
Batı'nın etkisiyle belli bir ulusun ya da sadece Müslümanların haklarını savunur hale gelmişiz, hâlbuki bu, bizim dinimize ters olan bir yaklaşım. Hakikat sonrası döneme girdik diyen Batı medeniyetinin insanlara vereceği bir şey kalmamıştır. Bundan sonra Müslümanlar diyecekler ki hakikat var ve biz, onu temsil ediyoruz.

”

rak tarihi kullanıyor. Tarihe bakın, bir sürü putperest toplum var diyor ama uzun yıllar yaşamışlar. Mesela Roma, Çin bunlar nasıl yaşıyorlar? Bir peygamber yok, bir şeriat yok, ilahi bir kitap yok. Demek ki insanlar akıllarıyla adalete dayalı bir sosyal düzeni inşa edebiliyor ve kurdukları bu düzen uzun yıllar yaşayabiliyor. İşte burada tarihi, bir delil gösteriyor bize İbn Haldun. Diğer taraftan İbn Haldun mutlaka akılla kurulmalıdır, dine hiç yer verilmemelidir demiyor. Ama laikler bunu böyle yorumlamaya çalışıyorlar, İbn Haldun sanki akla dayalı ve dini dışlayan bir toplumsal düzen önermiş gibi, bir aşırı yorum yapıyorlar. Daha doğrusu söylediklerini saptırarak laikliğe, İbn Haldun'da bir temel bulmaya çalışıyorlar. Hâlbuki İbn Haldun, tarihi gözleme dayanarak tarihte bazı toplumların, bazı medeniyetlerin bir peygamber öğretilerine dayanmadan da adaleti temin ederek başarılı olup yaşadığını söylüyor. Yoksa dini reddederek laik bir toplumsal düzen kuralım iddiası yok.

“Birbirini Dışlayan Değil Destekleyen İki Zemin”

Açık medeniyet modeline sadece dinin rehberlik etmediğini söyleyebilir miyiz o halde?

Eğer insanlar diğerine saygı duyuyorlarsa bu, bir açık medeniyettir, diğerine saygı duymak için de illa dindar olmaları gerekmiyor. Dini referanslara sahip olmadan da diğer insanlara, ötekine saygılı olmak gerektiğini akıllarıyla düşünerek bulabilirler.

Bugün materyalist, ateist olup da ötekine saygı duyan birçok insan var, bunu savunan ideolojiler var. Dolayısıyla illa ki dindar olmak gerekmiyor. Ama ötekine saygı dinden kaynaklanıyorsa bu insanlarda daha kuvvetli bir yaptırım, daha kuvvetli bir motivasyon tesis etmiş oluyor. Çünkü hem aklen hem şeran yani dinen ötekine saygı duyması gerektiğini bir değer olarak benimsemiş oluyor. Akli dayanaklar çürüse bile dini dayanaklar onu desteklemeye devam ediyor. Mesela şuan seküler Batı'da liberal akımlar var, bunlar sırf aklen ötekine saygı duymak gerektiği sonucuna varmışlar ama İslam'da ötekine saygı “yaratılanı sevdik yaratandan ötürü” ifadesinde olduğu gibi dini referanslara dayalıdır. Örneğin, Kur'an-ı Kerim'de “dinde zorlama yoktur” ayeti, din özgürlüğünün temel dayanağını, “bir insanı öldürmek tüm insanlığı öldürmektir gibidir” öğretilerini esas alan ayet ve hadisler hayat hakkının dayanağını oluşturur. Peygamber Efendimiz Veda Hutbesi'nde, “kanınız, malınız, ırzınız bu Harem bölgesinde ve hac mevsiminde nasıl dokunulmazsa bundan sonra bütün zamanlarda ve bütün mekânlarda aynı şekilde dokunulmazdır” diye ilan ediyor. Buna benzer başka nakli deliller de mevcut. İşte bu ve buna benzer temeller ile ötekine saygı, evrensel insan hakları ve açık medeniyet daha sağlam bir teorik zemine, kuramsal zemine oturmuş oluyor. Biz Müslümanlar açık medeniyet modelini niçin benimsiyoruz? Çünkü bu hem bizim dinimizin bir emri hem de aklen bunun doğru olduğuna inanıyoruz. Ama mesela modern Batı'da laik insanlar bunu, sadece aklen daha doğru ve etik olduğunu düşündüklerinden dolayı benimsiyorlar. Hangisi daha sağlam bir zemine oturmuş oluyor diye soracak olursak cevap elbette İslami olan oluyor. Çünkü birbirini dışlayan değil destekleyen iki zeminde yükseliyor İslam toplumlarında açık medeniyet. Bizim fıkıh kitaplarımıza baktığımızda, özellikle Hanefi mezhebinde, bu tür konularda önce menkul delil sonra makul delil esas alınıyor. Menkul delil ayet ve hadis dayanağı, makul delil ile de akli dayanaklar olarak zikrediliyor. İnsan hakları konusunda da ötekine saygı konusunda da evrensel hak ve hürriyetler konusunda da bizim fakihlerimiz, özellikle Hanefi mezhebinde hem nakli deliller ile hem akli delillerle temellendirme yapmışlardır.

“**Dünyanın gidişi açık medeniyet istikametinde. Artık insanlık benim açık medeniyet ismini verdiğim yeni bir tarihi döneme girmiştir, bu dönemde artık ülkelerin, medeniyetlerin duvarları, kapıları, pencereleri, sınırları kalmamıştır.**”

“Açık medeniyet” kavramlaştırması Karl Popper’ın açık toplum görüşüyle nasıl bir ilişki içeriyor?

Popper’ın açık toplum dediği kavram ile benim açık medeniyet dediğim şey arasında hiçbir alaka yoktur. Popper, açık toplum ile kapitalist toplumu kast ediyor. Ancak kapitalist toplum eğer başka medeniyetleri dışlıyorsa bu bir kapalı medeniyet olur. Şu an Trump yönetimi altındaki Amerika’yı düşünelim; Amerikan toplumu kapalı bir medeniyet yaklaşımını savunuyor çünkü diğer medeniyetleri yok sayıyor. Ama Popper’a göre orası açık toplumdur. Çünkü kendi içinde kapitalist, liberal, belli özgürlükleriyle demokratik işleyişe sahip olan bir toplum.

Mevcut durum üzerinden değil ama Popper çizdiği ideal çerçevesinde düşünürsek açık toplumun ya da demokrasinin tüm kurum ve ilkelerinin bir topluma yerleşmesinin nihai bir sonucu olarak açık medeniyet ortaya çıkmaz mı?

Açık medeniyet - kapalı medeniyet arasındaki farkın kriteri ötekine bakış, başka medeniyetlere yaklaşımdır. Eğer Batı medeniyeti kendi dışındaki medeniyetlere saygı duyuyorsa onlara varlık hakkı tanıyorsa onlarla birlikte barış içinde var olma idealini güdüyorsa bu, bir açık medeniyet yaklaşımıdır. Buradaki tasnif küresel bir yaklaşıma ve bir medeniyetin diğer medeniyetlerle olan ilişkisine dayalı olarak yapılıyor. Hâlbuki Popper’ın analizinde daha çok bir medeniyetin, Batı medeniyetinin kendi içindeki durumuna göre yapılıyor. Medeniyetlerarası ilişkilerden fazla bahsedilmiyor. Avrupa’da açık toplum olabilir, çok demokratik olabilirler vs. ama Fransa diyelim ki gidip Cezayir’i sömürgeleştiriyor. Bu bana göre, kapalı medeniyettir ama Popper, Fransa’da çok güzel demokrasi var, insan hakları var diyerekten orayı açık toplum sayabilir. Bir başka örnek olarak Amerika, Amerika’nın kendi içinde insan hakları, demokrasi, ifade özgürlüğü var, bu nedenle Popper’a göre açık toplum olabilir ama eğer Amerika, kendi dışındaki ülkelere saygı duymuyorsa bu bana göre, kapalı medeniyet örneğidir. Aslında bunlar birbirini tamamlayan şeyler; ama Popper sadece bir toplumun kendi iç yapısına ve işleyişine odaklanıyor. Ben ise hem iç işle-

yişine hem de diğer toplumlarla ve medeniyetlerle olan ilişkilerine bakıyorum. Çünkü İslam medeniyetine baktığımızda hem kendi içinde özgürlükçü bir yaklaşım var, hem gayrimüslimlere karşı hem de Müslümanların kendi arasında özgürlükçü bir yaklaşıma sahip. Gayrimüslimlere karşı, Hristiyanlara, Yahudilere, müşriklere hatta Budistlere, Hindulara özgürlükler veriyor. Kendi içinde de Müslümanlar arasında da örneğin, kelam mezhepleri var, fıkıh mezhepleri var, tasavvufta tarikatlar var, felsefede birçok ekol var, bunlara da saygı gösteriliyor ve varlık hakkı tanınıyor. Hakeza etnik gruplara saygı gösteriliyor, kültür gruplarına, kadına erkeğe bu açıdan bir ayırım yapılmıyor. Dolayısıyla hem kendi içinde hem de kendi dışındaki medeniyetlerle olan ilişkilerinde bu açık toplum modelini orada gözlemleyebiliyoruz. Popper’ın yaklaşımı ise bir toplumun kendi içerisindeki işleyişe biraz daha fazla odaklanmış durumda, açık medeniyet onu dışlamayan ama ondan daha geniş, daha küresel, medeniyetler arası ilişkileri hesaba katan bir yaklaşıma sahip.

“Bir Asırdır Güneş Tutulması Yaşıyoruz”

Açık medeniyet, İslam tarihinde en belirgin şekilde hangi toplumda ve hangi tarihte görülmüştür?

En başta Peygamber Efendimizin yaşadığı dönemde yani Asr-ı Saadet döneminde bunu gözlemliyoruz. Peygamberimiz zaten bunun ilk modelini, en mükemmel modelini oluşturuyor. Medine’de Müslümanlar, Hristiyanlar, Yahudiler, müşrikler var ve bunlar daha önceden birbirleriyle asırlar boyu savaşmışlar. Bunların hepsini bir araya getiriyor, bir konsensüs inşa ediyor ve bunu yazılı hale getiriyor, bu şekilde bir ötekiyle beraber yaşama modelini yani açık medeniyet modeli inşa ediyor. Daha sonra bizim fukahamız, fıkıhta, şeriatta bunu formülize ediyor, kanunlar haline getiriyorlar ve bu model hem dört halife döneminde hem Abbasiler hem Emeviler hem Endülüs Emevileri hem doğuda Babürşahlar tarafından uygulanıyor. Osmanlılar tarafından Anadolu’da ve Balkanlarda uygulanıyor. Osmanlı Devleti yıkılıncaya kadar bu açık medeniyet modeli bütün İslam dünyasında en mükemmel şekliyle uygulanmıştır ve İslam şehirlerine baktığımızda bunu çok bariz bir şekilde

“**Batı değerlerine karşı bir direniş söz konusu ancak bunun entelektüel zemine de çekilmesi gerekiyor. Sosyal farklılık ve çeşitlilik arttıkça buna karşı bir tepki oluşuyor; insanlar nostaljik bir şekilde toplumlarının homojen olduğu dönemi özleyiyor ve arzulanıyorlar.**”

”

görebiliriz. Mesela Kudüs, bir açık medeniyet şehridir; orada Müslümanlar var, farklı Hristiyan mezhepleri var, Yahudiler var ve bunlar Kudüs'te serbest bir şekilde yaşayabiliyorlar. İstanbul bir açık medeniyet şehridir; İstanbul'da hem halife ve Müslümanlar hem Ortodoks Patriği ve Ortodoks Hristiyanlar hem Ermeni Patriği ve Ermeni Hristiyanlar hem de Yahudi Başhahamı ve Yahudiler yaşıyorlar. Bu istisnai bir durum da değil; Şam da böyle, Bağdat da böyle, Buhara da böyle, Yeni Delhi de böyle, Balkanlarda Selanik öyle, bütün İslam şehirlerinde bu tatbik edilmiştir. Bunun sekteye uğradığı bir dönem yoktur.

Biz 20. yüzyılda modern ulus devlet yapısını benimsediğimiz zaman İslam dünyasında işte bu açık medeniyet modeli Batı'dan ithal ettiğimiz nasyonalist hatta faşist ulusalcı fikirlerin ve devlet modelinin tesiriyle bir güneş tutulması yaşıyor. Bir asırdır, bu güneş tutulmasını yaşıyoruz. Buna güneş tutulması dememin sebebi şu; açık medeniyet bir vakıa olarak bizim toplumsal hafızamızda var ve geçici olarak böyle bir kapalı medeniyet modeline geçiyoruz, sadece kendi memleketimizin insanlarını düşünüyoruz. Türkiye Türklerindir, Mısır Mısırlıların-dır, Suriye Suriyelilerindir şeklinde dar bir yaklaşım... İslamcı ideolojiler, bu ulusalcı akımlara karşı çıkıyor ama onlar da sadece Müslümanların hakları üzerinde kafa yoruyorlar ve sadece Müslümanların haklarını savunmaya çalışıyorlar. Hâlbuki İslami yaklaşım sadece Müslümanların haklarını değil bütün insanların haklarını korumak, bütün mazlumlara destek olmak üzerine kurulmuştur. Zalim kim olursa olsun ona karşı çıkmak, mazlum kim olursa olsun ona destek olmak ilkesi üzerine kuruludur. Kur'an-ı Kerim'de Bakara Suresi 193. ayette 'zalimlerden başka kimseye düşmanlık yoktur' buyuruyor Allah-u Teâlâ. Dolayısıyla zalim kim olursa olsun, isterse Müslüman olsun ona düşmanlık yapılır, mazlum kim olursa olsun isterse bir gayrimüslim olsun ona destek olunur. Zaten İslam hukukunun temel prensibi olarak vaaz edilen İsmet ademiyetlemdir prensibi de bunu ifade ediyor. İsmet demek; bir insanın hayatının, malının, ırzının, namusunun, dininin, ailesinin, onunun dokunulmazlığı anlamına geliyor. Dolayısıyla Ademiyet sahibi olan insan, kadınlığına erkekliğine bakmaksızın, Müslü-

manlığına kafirliğine bakmaksızın, ırkına bakmaksızın, konuştuğu dile bakmaksızın, yaşadığı coğrafyaya bakmaksızın, servetine bakmaksızın dokunulmazlık hakkına sahiptir. İsmet kavramı ile ifade edilen şey aynı zamanda Hukuk'ul âdemiyyin kavramıyla da ifade ediliyor, zaruriyyat kavramıyla da ifade ediliyor, yani zaruri olan tartışmasız, zorunlu haklar şeklinde ifade ediliyor. Hürmet'ul ademiyyin yani âdemoğlunun dokunulmazlığı kavramıyla da ifade ediliyor. Bizim fıkıh kültürümüz ve literatürümüzde buna benzer kavramlar var. Bu evrensel yaklaşım, evrensel bir hukuk, siyaset sisteminin temelini ifade eden bir prensip olarak fukahamız tarafından vaaz edilmiş ancak modernleşmeyle beraber, Batı'nın etkisiyle belli bir ulusun ya da sadece Müslümanların haklarını savunur hale gelmişiz. Ulusalçılar sadece belli bir ulusun, İslamcılar da sadece Müslümanların dokunulmazlık haklarını savunuyorlar, hâlbuki bu, bizim dinimize ters olan bir yaklaşım.

Bugün adeta kapalı toplum içinde kapalı toplum yaşıyoruz. Farklı medeniyetler bir yana aynı toplum içinde bile ötekini dışlayan, hayat hakkı tanımayan bir düzen var. İslam toplumlarında mezhep kavgaları, Batı'da ise artan ırkçılık söz konusu. Açık medeniyetin hâkim olduğu bir dünya yakın gelecekte mümkün mü?

Şu anda dünyanın gidişi açık medeniyet istikametinde. Çünkü dünyada ulaşım ve iletişimin artmasıyla birlikte şu anda insanlar mobilize olmuş durumdadır. Ciddi nüfus hareketleri var, göç hareketleri var, seyahat çok kolay, bir yerden bir yere yolculuk etmek çok kolay. Bunlar da sosyal çeşitliliğin artmasına neden oluyor.

Sosyal farklılık ve çeşitlilik arttıkça buna karşı bir tepki oluşuyor; insanlar toplumlarının homojen olmasını arzuluyorlar. Avrupa beyazların ve Hristiyanların yaşadığı bir dönemden geliyor ve bazı insanlar nostaljik bir şekilde o dönemi özleyiyorlar. Biz sadece beyaz Hristiyanlar olarak burada yaşıyorduk ne güzel, şimdi bu Hindular nereden geldi, Çinliler nereden geldi, Araplar nereden geldi diyorlar ve o dönemi yeniden ihya etmek istiyorlar. Ya da Amerikalılar, bu Uzak Doğulular, İspanyollar nereden geldi, bunları yeniden dışarı nasıl atabiliriz diye

“
İslam medeniyetinin diğer medeniyetlerle nasıl bir ilişki kuracağı, şeriatımız tarafından belirlenmiştir. Bu çoğulcu yaklaşımda bir hegemonya söz konusu değildir, tam tersine muhafaza etme, himaye altına alma söz konusudur.
”

düşünüyorlar. Ama bu geri çevrilemez bir süreçtir. Artık insanlık benim açık medeniyet ismini verdiğimiz yeni bir tarihi döneme girmiştir, bu dönemde artık ülkelerin, medeniyetlerin duvarları, kapıları, pencereleri, sınırları kalmamıştır. Bırakın ülkelerin medeniyetlerin evlerin bile sınırları kalmamıştır. Bugün internetle örneğin, çocuğunuzu evde tutuyorsunuz, dışarıdan etkilenmeyecek mi, etkilenecek. İnternete girdiği anda bütün dünyayla irtibatı sağlamış oluyor. Dolayısıyla artık sınırlar kalkmış ve toplumlar, kültürler, medeniyetler iç içe geçmiş durumda. Bunun doğurduğu en önemli sorun, farklılık yönetimi. Bu farklılaşan, çeşitlenen toplumları nasıl idare edeceğiz? İrkçilik veya yabancı düşmanlığı bu artan sosyal çeşitliliğe, sosyal farklılığa bir tepki. Ama bu tepkinin başarıya ulaşma imkânı yok. Çünkü siz tarihi geriye çeviremezsiniz. Burada yapılacak şey bunu kabullenip bu farklılıkları nasıl idare edebiliriz, bu farklı insan gruplarını bir arada nasıl tutabiliriz soruları üzerine kafa yormaktır.

Yaşadığımız küresel iletişim çağında farklı medeniyetlerin yan yana yaşama şansı var mı? Yoksa tek medeniyetli dünya tarihsel bir mecburiyet mi?

Tarih boyunca bazı medeniyetler, özellikle kapalı medeniyet ideolojisini benimseyen medeniyetler, tek başlarına bütün dünyaya hâkim olmaya ve diğer medeniyetleri yok etmeye çalışmışlardır. Fakat bu, hiçbir zaman başarılı olamamıştır. Son 300 yıldır da Batı medeniyeti bunu deniyor, tek başına

tüm dünyaya hâkim olup diğer medeniyetleri yok etmek istiyor ama Batı medeniyeti de şu ana kadar başarılı olamadı, bundan sonra da başarılı olamayacaktır. Çünkü bu, tarihin kanunlarına aykırıdır. Şu anda Batı kültürü, dünyanın diğer kültürlerini etkiliyor ama özellikle açık medeniyet ismini verdiğimiz olgudan dolayı diğer medeniyetlerin insanları da artık Batıya doğru bir hareket içerisindeler ve Batıyı içeriden dönüştürme potansiyeline sahipler. Şu anda İslam, Amerika'da ikinci din pozisyonunda, Avrupa'da da ikinci din durumunda, bu tabii çok ciddi bir demografik, kültürel ve dini değişim anlamına geliyor. Bir başka husus da Müslümanlar, Batı medeniyetine karşı direndiler hâlâ da direniyorlar. Şu anda Batı medeniyetinin hegemonyasına karşı direnen tek medeniyet İslam medeniyeti, diğer medeniyetlerin hepsi teslim oldular. Japonya, Afrika, Latin Amerika bunların hepsi teslim oldu ama Müslümanlar hâlâ direniyorlar.

Batı medeniyeti sabitesiz bir medeniyet konumuna, özellikle postmodern dönemde hiçbir sabitesi olmayan bir medeniyet haline geldi. Ama Müslümanlar hâlâ belli sabitelerini muhafaza etmek istiyorlar. Tesettürle alakalı, erkek ve kadın için tesettür anlayışını muhafaza etmek istiyorlar, yeme-içme noktasında içki içmemek, domuz eti yememek, faiz almamak, cinsler arası ilişkilerde helal-harama riayet etmek ve bunun gibi hususlarda Müslümanlar hala sabitelerini muhafaza ediyorlar. Özellikle postmodern süreçle birlikte sabitesiz hale gelen Batı medeniyeti ile sabiteleri olan me-

“ 20. yüzyılda Batı'dan ithal ettiğimiz nasyonalist hatta faşist ulusalcı fikirlerin ve devlet modelinin tesiriyle İslam dünyasındaki açık medeniyet, bir güneş tutulması yaşıyor. İslam tarihte nasıl medeniyetler çatışmasını önleyen bir hukuk, siyaset, ahlak sistemine sahip olmuşsa ve bunu uygulamışsa istikbalde de bunu aynen uygulayabilir. ”

deniyet arasında bir gerilim yaşanacak ve bunun sonunda da artık "post-truth" döneme girdik, hakikat sonrası döneme girdik diyen Batı medeniyetinin, insanlara vereceği bir şey kalmamıştır. Bundan sonra Müslümanlar diyecekler ki hakikat var ve biz, onu temsil ediyoruz.

"Tarih Yeni Dönemlere, Şartlara Gebe"

Şu an Batı hegemonyasına tek direnen ve bir nevi Batı'nın tek rakibi olan İslam medeniyeti galip geldiğinde diğer medeniyetlerle ilişkiler nasıl olacak?

Medeniyet iddiasını hâlâ bırakmayan tek medeniyet Türkiye'dir. Mesela Türkiye'de başta Sezai Karakoç olmak üzere medeniyet iddiası taşıyan birçok düşünürlerimiz var ama Çin'de böyle bir adam yok, Çin medeniyetini diriltmek isteyen veya Japon medeniyetini diriltmek isteyen veya Hint medeniyetini diriltmek isteyen kimse yok. Türkiye'de bu diriliş düşüncesi, İslam medeniyetini ihya düşüncesi hem bizim siyasi söylemimizde hem fikri söylememizde çok güçlü bir yere sahip. Batı değerlerine karşı bir direniş söz konusu ancak bunun entelektüel zemine de çekilmesi gerekiyor. Mesela varlık anlayışımızda, bilgi anlayışımızda, değerler anlayışımızda, etik anlayışımızda, estetik anlayışımızda da bu direnişin temellendirilmesi icap ediyor.

İslam medeniyetinin diğer medeniyetlerle nasıl bir ilişki kuracağı, bizim şeriatımız tarafından belirlenmiş, tarih boyunca da

tatbik edilmiştir. Bizim fıkıh kitaplarımızda, tasavvuf eserlerimizde, felsefe eserlerimizde, Kur'an-ı Kerim'de, hadislerde bunun kuralları ifade ediliyor ve tarih boyunca da diğer medeniyetlerle çoğulcu bir yaklaşımla nasıl bir ilişki içerisinde girileceğinin tatbikatını görüyoruz. Dolayısıyla bu uygulamanın yeniden devam edeceği kanaatindeyim. Bu çoğulcu yaklaşımda bir hegemonya söz konusu değildir, tam tersine muhafaza etme, himaye altına alma söz konusudur. Eğer Abbasiler Hristiyan olsaydı, şu anda Orta Doğu'da Hristiyanlıktan başka bir din kalmazdı. Emeviler, Osmanlılar da hakeza. Ama Müslümanlar bu coğrafyadaki diğer dinleri, medeniyetleri muhafaza etmişlerdir, himaye altına almışlardır.

Günümüzde medeniyetler çatışmasına dair genel kabul görmüş bir teori var, muhtemel medeniyetler çatışmasını ya da çok sözü edilen Üçüncü Dünya Savaşı'nı açık medeniyet modeli önleyebilir mi?

Tabii ki önlere. Medeniyetler çatışmasının zorunlu olmadığını, kaçınılmaz olmadığını en önemli delili İslam tarihidir. İslam tarihine baktığımızda 14 asır boyunca farklı medeniyetler çatışmadan bir arada var olmuşlardır. Bu, şu anlama gelmiyor, biz diğer medeniyetlerin ve dinlerin her şeyini onaylıyoruz. Mesela Peygamberimizin, Medine'de oluşturduğu modele bakarsak Yahudilere, Hristiyanlara, müşriklere her türlü din hürriyetini veriyor ama aynı zamanda onları çok ağır bir şekilde fikren

“Medeniyetler ittifakı girişimi vesaire, bunlar daha çok Birleşmiş Milletler gibi yapıların bünyesinde gerçekleşen birtakım diplomatik çabalar, bir nevi bir söylem olarak ortaya çıktılar. Bense burada, Hazreti Peygamber'in kurduğu ve daha sonra İslam tarihi boyunca tatbik edilen medeniyetler arası ilişkiden bahsediyorum. Bu tür bir ilişki kurmak bizim üzerimizde dini bir vebicedir.

”

eleştiriyor. Yanlışlıklarını, tutarsızlıklarını ortaya koyuyor, 'siz yanlışsınız, dinimiz batıldır, düşünceniz doğru değildir, inancınız doğru değildir, ameliniz doğru değildir' şeklinde en ağır eleştirileri yöneltiyor ama diğer taraftan onlara o dini tatbik etme hürriyetini de veriyor. Dolayısıyla bu açıdan bakarsak İslam, hak dindir ama tek din değildir. Sosyolojik olarak toplumda diğer dinler de vardır, onlar batıl dinlerdir ama biz, onların sosyolojik olarak varlıklarını kabul ediyoruz. Biz onlara hiçbir zaman hak din olma statüsünü vermiyoruz, onların tutarsızlıklarını, yanlışlıklarını eleştiriyoruz ama hukuken toplumda var olmalarını garanti altına alıyoruz, himayemiz altına alıyoruz. Dolayısıyla İslam, tarihte nasıl medeniyetler çatışmasını önleyen bir hukuk, siyaset, ahlak sistemine sahip olmuşsa ve bunu uygulamışsa istikbalde de bunu aynen uygulayabilir. Şu anda İslam dünyasında Batı'nın etkisiyle kapalı medeniyet yaklaşımının yaşandığını, nasyonalist düşüncenin yaygınlaştığını ve İslam dünyasının parçalara bölündüğünü görüyoruz ama bu ilânihaye devam edecek, ilelebet sürecek bir durum değildir. Bugün modernite dediğimiz çağ nasıl ki sona erip onun peşinden postmodern dönem gelmişse şu içinde yaşadığımız postmodern dönem de yakın bir zamanda bitecektir ve onun yerine başka bir dönem gelecektir. Ama insanlar içinde yaşadıkları dönemin sanki ilânihaye devam edeceği gibi bir izlenim içerisinde oluyorlar. Nasıl tarihte hiçbir dönem ilânihaye devam etmediyse içinde yaşadığımız şartlar da dönem de ilânihaye devam etmeyecektir. Tarih mutlaka yeni dönemlere, şartlara gebedir ve koşulları olduğu zaman bu yeni dönem başlayacak, ortaya çıkacaktır.

Geçmişte "Medeniyetler İttifakı", "Dinler Arası Diyalog" gibi girişimler oldu ancak bunlar başarılı olmadı. Bu girişimlerin hataları neydi ve açık medeniyeti onlardan farklı kılan nedir?

Ben, açık medeniyet ile bir vakıayı kastediyorum. Medeniyetler ittifakı girişimi vesaire, bunlar daha çok Birleşmiş Milletler gibi yapıların bünyesinde gerçekleşen birtakım diplomatik çabalar, bir nevi bir söylem olarak ortaya çıktılar. Bense burada, Hazreti Peygamber'in kurduğu ve daha sonra İslam

tarihi boyunca tatbik edilen medeniyetler arası ilişkiden bahsediyorum. Bu tür bir ilişki kurmak bizim üzerimizde dini bir vecibedir. Diğer diplomatik girişimler, uluslararası bir niyet ve söylem bu nedenle de herkesin başka anlamlar yüklemesine açık. Benim anlattığım İslam dininin, hukukunun, siyaset anlayışının ve Peygamberimizin ortaya koyduğu modelin çağlar boyunca tatbikinin bir yansıması. Dolayısıyla açık medeniyet ile bu tür Birleşmiş Milletler bünyesinde yürütülen medeniyetler ittifakı ve benzeri çabaların bir alakası yok.

Hep İslam ve Batı medeniyeti üzerinden konuştuk açık medeniyeti, peki, bunların dışında hangi dinlerin milletlerin tarihinde görülmüştür açık medeniyet? Örneğin, Uzak Doğu'da durum nedir?

Doğu toplumları hep kapalı medeniyet olmuştur. Örneğin, tarih boyunca Çin kapalı bir medeniyet yaklaşımına sahiptir ama iletişim çağı ile birlikte Çin bütün dünyaya açılıyor, ister istemez bütün dünya bir etkileşim içerisine giriyor, mecburen giriyor. Şu an için kendi coğrafi sınırları içerisinde değil Çin; İpek Yolu projesi üzerinden bütün Orta Asya Cumhuriyetlerine, Türkiye'ye buradan da Avrupa'ya açılmaya çalışılıyor. Afrika'da çok aktifler, Balkanlarda aktif olmaya çalışıyorlar. Ama aynı zamanda Çin, dünya ekonomisine bağımlı olan bir ülke dolayısıyla karşılıklı bir bağımlılık, iç içe geçmişlik söz konusu. Ancak bu görünürde diğer medeniyetler ile etkileşimde olma halinin Çin'i, açık bir medeniyet yapmadığını söylemek gerekir.

“
Doğu toplumları hep kapalı medeniyet olmuştur. Örneğin, tarih boyunca Çin kapalı bir medeniyet yaklaşımına sahiptir ama iletişim çağı ile birlikte Çin bütün dünyaya açılıyor, ister istemez bütün dünya bir etkileşim içerisine giriyor, mecburen giriyor.”